

# שזו"ת בהלכה לשולחן שבת

מאת הרב משה חיים חנונו שליט"א

גיליון מס' 109

## הלכות חנוכה - ב

תקנו חכמים להדליק נרות בשמונת ימי החנוכה, שהם ימי הודיה והלל על ניצחונם של החשמונאים נגד היוונים, ובימים אלו חנכו וטיהרו מחדש את בית המקדש ומצאו פח שמן קטן חתום בחותמו של כהן גדול ודלק השמן שבמנורת המקדש בדרך נס שמונה ימים. גם הנשים חייבות במצווה זו, אף שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, ובדרך כלל נשים פטורות ממצוות עשה שהזמן גרמן, כיוון שגם הנשים היו שותפות בנס, אף הן חייבות במצווה.

כל דיני המקום והזמן שקבעו חכמים להדליק נר חנוכה נועדו כדי לפרסם את הנס. לפיכך, תקנו להדליק את הנרות ליד הפתח או החלון הפונה לרשות הרבים, כדי שהעוברים ברחוב יראו את הנרות. ותקנו להדליק את הנרות משתשקע החמה, שאז הרחובות עדיין מלאים באנשים שחוזרים מעבודתם. אולם אין הפרסום לרבים מעכב את המצווה, ולכן גם יהודי שגר לבדו במקום שומם צריך להדליק נרות חנוכה, כדי לזכור בעצמו את הנס.

חנוכה, כגון ששכח להדליק ביום שני, אין לו תשלומים. ולכן למחרת מדליק מספר נרות כפי היום שנמצא בו (אם יום שלישי שלוש נרות) ולא ידליק יותר נרות.

### חיילים בשדה הקרב האם חייבים בהדלקת נרות חנוכה, וכיצד ינהגו?

חיילים בשדה הקרב: אם אינם נמצאים בתוך מבנה אלא חונים על פני השדה, אם ניתן להדליק אש ידליקו נרות חנוכה בלי ברכה, כדן מי שאין לו בית. אולם אם נמצאים בתוך מבנה או אוהל המגן מפני רוח וגשמים נחשב האוהל כבית, והדין משתנה בין חיילים בחורים לנשואים ובין ספרדים לאשכנזים, כדלהלן:

חיילים בחורים: למנהג הספרדים סומכים על הדלקת הנרות בבית הוריהם, ואינם צריכים להדליק נרות, ואם ירצו להדר ידליקו בלא ברכה. למנהג האשכנזים ידליקו בברכה.

חיילים נשואים: לכל הדעות נשוי יוצא ידי חובה בהדלקה שמדליקה אשתו בביתו<sup>8</sup>. ואם יודע שאשתו לא נמצאת בביתם אלא בבית הוריה, ידליק בברכה.

חייל שנמצא במקום שאין רואים בו נר חנוכה כלל, כגון שאף אחד בסביבתו לא מדליק נרות חנוכה, ידליק נרות בברכה אף על פי שמדליקים עליו בביתו, כדי שיראה פרסום הנס<sup>11</sup>. וטוב שיכון שלא

שיסיים את ארוחתו, וכן יוכל להניח שעון מעורר שיזכיר לו להדליק תכף ומיד כדין "שומר"<sup>6</sup>.

אלמנה או גרושה שמדליקה לעצמה - אסור לה לאכול סעודת קבע קודם הדלקה.

### מי שטעה והוסיף במספר הנרות, שביום ב' של חנוכה הדליק שלוש נרות, האם יצא ידי חובה ומה הדין אם הדליק פחות נרות ממה שצריך האם יצא ידי חובה?

אם טעה והדליק יותר ממנין הנרות הראויים לאותו היום וכבר כבו הנרות - יצא ידי חובה בדיעבד, ואינו צריך לחזור ולהדליק כפי הראוי לאותו היום. ואם הנרות עדיין דולקות יכבה את הנר הנוסף<sup>7</sup>.

טעה והדליק פחות ממספר הנרות שצריך להדליק באותו הלילה יוסיף להדליק כמספר הרצוי, אף אם נזכר לאחר זמן, ואם כבו הנרות יחזור וידליק את כולם, כדי שיהיה היכר במספר הנרות, אך לא יברך שוב בכל אופן<sup>8</sup>.

כמו כן אם כבה נר אחד קודם שהשלים להדליק את כל הנרות, יש לו לחזור ולהדליק ולהשלים את מספר הנרות שבאותו הלילה<sup>9</sup>.

### מי ששכח ולא הדליק יום אחד האם יש לו תשלומין?

אדם ששכח להדליק נר חנוכה באחד מימי

### האם מותר לאכול לפני הדלקת נרות, וממתי מתחיל זמן האיסור?

אסור לאכול אכילת קבע (לחם או מיני מאפה מיותר מכביצה (כ-54 גרם)) קודם הדלקת נרות שמא ימשך בסעודתו וישכח להדליק נרות, אך אכילת ארעי (פת או מיני מאפה פחות מכביצה, פירות, ירקות ושתייה מותר ללא הגבלה) מותרת<sup>1</sup>.

יש להחמיר שלא לאכול סעודת קבע כחצי שעה קודם הדלקת נרות<sup>2</sup>, ואף אם התחיל קודם בהיתר אף שמותר לו להמשיך באכילתו, מכל מקום כשמגיע זמן ההדלקה יש לו להפסיק אכילתו ולהדליק, וכן יעשה אף כשעסוק באכילת עראי<sup>3</sup>.

### אם האב מתעכב מלהגיע לבית בזמן ההדלקה, ובינתיים אשתו וילדיו רוצים לאכול ארוחת ערב האם רשאים לאכול קודם ההדלקה?

האיסור לאכול סעודת קבע קודם ההדלקה הוא למדליק עצמו בלבד, ולכן אישה שבעלה מדליק נרות, ומתעכב מעט מלהגיע לבית יכולה היא וילדיה לאכול גם סעודת קבע אף בהגיע זמן ההדלקה<sup>4</sup>, ויש אוסרים<sup>5</sup>.

כמו כן, אם האב ממתין לאשתו כדי שתהיה נוכחת בזמן ההדלקה, וברצונו לאכול ארוחת ערב עם לחם, יש שכתבו שמועיל אם יאמר לאדם שיזכיר לו להדליק מיד

8 ב"י סו"ס תרעב, משנ"ב שם ס"ק ו', כה"ח אות יט.

9 בה"ל סימן תרעג ס"ב ד"ה אם כבתה.

10 ואם רוצה להדליק בברכה לדעת הרמ"א רשאי, ויש חולקים.

11 שו"ע תרעז סעיף ג.

רצט, חוט שני עמוד שיח, שו"ת בצל החכמה ח"ד סימן נח.

6 שו"ת שבט הלוי חלק יא סימן קסג אות א'.

7 חכמת שלמה סימן תרעא, שו"ת קנין תורה ח"ו סימן מת, ח"ו סימן נא, וח"ח סימן לו, שבט הקהתי ח"ג סימן רח.

פוסק אף בדרבנן, ובפרט כאן שיש פרסומי ניסא.

4 חזו"ע שם, פסקי שמועות חנוכה עמוד צח בשם הגר"ש אלישיב, הגר"ש וואזנר בקובץ שו"ת מבית לוי ח"י עמוד כב, הגר"ח קנייבסקי תורת המועדים סק"ט.

5 הגר"ש אויערבך הליכות שלמה עמוד

1 משנ"ב סימן תרעב ס"ק י'.

2 שעה"צ שם ס"ק יד.

3 שו"ת מהרש"ל סימן פה, משנ"ב שם, שעה"צ אותיות יד-טו, חזו"ע עמוד סח, הליכות שלמה עמוד רצט סק"ו. מטעם דחיישינן לפוסקים דזמן ההדלקה הוא רק בחצי שעה הראשונה, וכיון שאין שהות

לצאת ידי חובה בהדלקת הוריו או אשתו.

## זוג נשוי המתארח בבית ההורים בלילות החנוכה כיצד ינהגו בהדלקת הנרות?

למנהג בני אשכנז שכל אחד מבני הבית מדליק, ידליקו נרות חנוכה לעצמם בברכה<sup>12</sup>. אך למנהג בני ספרד שרק בעל הבית מדליק - לא ידליקו לעצמם, אלא יצאו ידי חובה בהדלקת בעל הבית ואינם צריכים להשתתף בפרוטה כיון שהם סמוכים על שולחנו (שאוכלים ושותים בחינם) ודאי בעל הבית מקנה להם חלק בשמן ובפיתילה<sup>13</sup>. ויש אומרים שגם המתארחים הסמוכים על שולחנו צריכים להשתתף בפרוטה<sup>14</sup>. ואם ירצה לצאת ידי חובת כל השיטות, ייתן לבעל הבית פרוטה (חצי שקל) כדי שיזכה לו חלק בשמן. ואם בכל אופן רוצים להדליק לעצמם אינם רשאים לברך אלא ישמעו הברכות מבעל הבית וידליקו מיד נרות לעצמם.

## האם יוצאים ידי חובה בנרות חשמל, ומה יעשה מי שנמצא בטיסה או ברכבת ואינו יכול להדליק אש במקומו?

דעת רוב הפוסקים שאין להדליק נרות חנוכה בפנס או בנר חשמלי, משום שאינו דומה כלל להדלקת הנרות בבית המקדש שכללו שמן ופיתילה<sup>15</sup>. אולם בשעת הדחק כשאין לו נרות או שמן להדלקה או שנמצא במקום בו אי אפשר להדליק אש, יכול להדליק פנס אך ידליק בלא ברכה כדי לצאת יד"ח לדעת המתירים להדליק בפנס<sup>16</sup>. יש לציין כי גם המתירים לא התירו אלא בפנס שיש בו חוט להט בוער, ולא בפנס לד כפי שמצוי בימנו, כמו כן חייב שיהיה בו יכולת לדלוק חצי שעה רצוף בשעת ההדלקה, ושיהיה ניכר שמעמידו לשם נרות חנוכה.

## מי שנמצא בבית מלון בימי החנוכה, והנהלת בית המלון אוסרת להדליק נרות בחדרים, כיצד ידליק נרות?

לכתחילה ראוי שלא לתכנן חופשה בבית

מלון בימי החנוכה כדי שלא להיכנס לספקות ומחלוקות הפוסקים באשר לקיום מצוות הדלקת נרות חנוכה.

מכל מקום, מי שנסע או מוכרח להיות בבית מלון בימי החנוכה, להלכה חייב להדליק נרות חנוכה בחדרו ואינו נחשב כאכסנאי שנפטר בהדלקת בעל המלון, כיון שהחדר ששכר נחשב כביתו, וכיון שברוב בתי המלונות אסור להדליק אש בחדרים כתבו גדולי הפוסקים פתרונות כדלהלן:

א. אם מתאפשר הדבר ידליק במרפסת החדר שהשכיר.

ב. אם מתאפשר הדבר ידליק בפתח החדר מבחוץ.

ג. ידליק בפתח המלון מבחוץ במקום בו עוברים רבים. (ולא בפרוזדור המלון, ששם לדעת רוב הפוסקים לא יוצאים ידי חובה).

ד. יש שכתבו שידליק בפתח חדר האוכל. אם אינו יכול ליישם את אחד מהדרכים הנ"ל, יש לו למנות שליח שדליק עבורו בביתו שמתגורר שם<sup>17</sup>, וטוב שישתתף בפרוטה עם מי שמדליק במלון באחד הפתרונות הנ"ל<sup>18</sup>.

חשוב לציין שאם הדליק נרות חנוכה בחדרו נגד נהלי המלון, לדעת רוב הפוסקים לא יצא ידי חובת ההדלקה וברכותיו נחשבות כברכות לבטלה<sup>19</sup>.

## האם יש חובה לערוך סעודה בחג החנוכה, והאם הם נקראות סעודות מצווה?

ריבוי הסעודות הנערכות בחנוכה הם סעודות הרשות, כיון שבחנוכה הגזירה לא הייתה על הגוף אלא על הנפש להמיר דתם, ולכך קבעום בהודיה והלל בלבד ולא בסעודות כמו בפורים<sup>20</sup>, ויש פוסקים שכתבו שיש קצת מצווה בריבוי הסעודות מפני שבאותם הימים חנכו את המזבח.

לכל השיטות אם נאמרים דברי תורה ושירות ותשבחות לה' יתברך על הניסים

והנפלאות, נחשבים סעודות אלו לסעודת מצווה<sup>21</sup>, כמו כן סעודות שמטרתן לקרב רחוקים לתורה, אף הם נחשבות סעודת מצווה<sup>22</sup>.

נוהגים לאכול מאכלי חלב בחנוכה זכר לנס שהאכילה יהודית את ראש הצוררים מאכלי גבינה כדי שיצמא מאוד, והשקתה אותו יין עד שנשתכר ונרדם וערפה את ראשו, וברחו כל צבאו<sup>23</sup>.

כמו כן, נוהגים לאכול בחנוכה סופגניות המטוגנות בשמן, זכר לנס השמן של המנורה<sup>24</sup>.

## מי שנפטר בימי חג החנוכה, האם מותר להספידו בלוויה או בימי השבעה?

אין מספידין את המת בכל שמונת ימי החנוכה<sup>25</sup>, אולם מותר להספיד תלמיד חכם בפניו (היינו בשעת הלוויה בלבד)<sup>26</sup>, גם בזמננו יש דין תלמיד חכם לעניין זה<sup>27</sup>. כמו כן, אם חל יום השלושים בחנוכה - מותר לעשות סעודה ולימוד לעילוי נשמת הנפטר, אך לא יספידו את הנפטר, אלא יאמרו דברי חיזוק וכיבושין.

## האם מותר לעלות לקבר בסיום השבעה או השלושים שחלו בימי החנוכה?

בימי החנוכה לא עולים לבית העלמין גם אם חל סיום שבעת ימי האבל או יום השלושים לאבל, ויש לדחות את העלייה לקבר לאחר ימי החנוכה<sup>28</sup>, אולם מותר להשתטח על קברי צדיקים<sup>29</sup>.

## מי שנוהג להתענות ביום היארציית של אביו או של אמו האם רשאי להתענות בימי החנוכה? ומה הדין בחתן שמתחתן בימי החנוכה האם מתענה?

מי שנוהג להתענות ביום פטירת הוריו, אם חל יום היארציית של אביו או של אימו בימי החנוכה - אינו רשאי להתענות בימים אלו, ואם התענה ביום זה נהג שלא כדין ויש לו להתענות על כך שהתענה בימי החנוכה<sup>30</sup>. כמו כן חתן שחל יום חופתו בימי החנוכה אינו רשאי להתענות<sup>31</sup>.

12 רמ"א סימן תרעה סעיף ג.  
13 כה"ח תרעז אות ג, חזו"ע חנוכה עמוד קמה, אורל"צ עמוד רפו.  
14 משנ"ב סימן תרעז ס"ק ד.  
15 שו"ת בית יצחק יו"ד סימן קכ, מהרש"ג סימן קז, כה"ח סימן תרעג אות יט, חזו"ע חנוכה עמוד צג-צז.  
16 הליכות שלמה עמוד רפג, אור לציון עמוד רסז, הגרי"ש אלישיב פניני חנוכה עמוד קמו-קמו, והם התירו אף בברכה, והכרעת החזו"ע שם להדליק בלא ברכה.  
17 בספר הורני חוקיק עמ' קפד הערה קנ"ה הביא דעת הגרי"ש שאם לא נעקר מביתו ז' ימים הוא שייך לבית ויכול לעשות שליח. ויש מקפיקים בזה.  
18 הוראת גדולי מורי ההוראה.  
19 הגרי"ש אלישיב אשרי האיש או"ח ח"ג פרק לט הלכה יא.  
20 שו"ע סימן תרע ס"ב, משנ"ב שם ס"ק ו'.  
21 רמ"א שם.  
22 אור לציון עמוד רלג, חזו"ע עמוד יח.  
23 רמ"א שם, בית יוסף סוף סימן תרעה, בא"ח וישב סכ"ד, כה"ח אות טו"ב, חזו"ע עמוד יח, אור לציון עמוד רלו.  
24 קובץ שריד ופליט בשם רבינו מימון אביו של הרמב"ם, נטעי גבריאל עמוד שיא, חזו"ע עמוד יט.  
25 שו"ע סימן תרע ס"א.  
26 שו"ע שם ס"ג.  
27 וכמו ששמע בשו"ע יו"ד סימן רמ"ג ס"ד. וכן כתב מרן החיד"א זל"ה בברכ"י (ח"מ סימן טו סק"ג) וכו"כ בספר פנים במשפט (ח"מ סי' כ"ח אות ל). ואף בדעת המג"א שטובר שאין לנו בימנו דין ת"ח מצוינו בא"ר סי' תכ סק"ב שכתב בשם הלבוש שגם בזמנינו יש דין ת"ח לענין זה ואפשר שגם המג"א לא התמיר אלא בחול המועד יעו"ש, ובפרי מגדים א"א סי' תכ כתב שבר"ח והנוכה דורשין עליו. וכן כתב במשנ"ב סי' תכ סק"ג יעו"שוכן מבואר בערוך השולחן יו"ד סי' תא ס"ד שבחול המועד ור"ה וכן בחנוכה ופורים טוב למעט בהספדים ובכיות מלבד על תלמיד חכם בפניו יעו"ש, וכן כתב בערוך השולחן

28 בא"ח וישב סכ"ב, כה"ח סימן תרע אות כג, חזו"ע עמוד יא-יב.  
29 בא"ח שם.  
30 רמ"א סימן תרע סעיף ג. ומשנ"ב שם.  
31 רמ"א סימן תקעג.

12 רמ"א סימן תרעה סעיף ג.  
13 כה"ח תרעז אות ג, חזו"ע חנוכה עמוד קמה, אורל"צ עמוד רפו.  
14 משנ"ב סימן תרעז ס"ק ד.  
15 שו"ת בית יצחק יו"ד סימן קכ, מהרש"ג סימן קז, כה"ח סימן תרעג אות יט, חזו"ע חנוכה עמוד צג-צז.  
16 הליכות שלמה עמוד רפג, אור לציון עמוד רסז, הגרי"ש אלישיב פניני חנוכה עמוד קמו-קמו, והם התירו אף בברכה, והכרעת החזו"ע שם להדליק בלא ברכה.  
17 בספר הורני חוקיק עמ' קפד הערה קנ"ה הביא דעת הגרי"ש שאם לא נעקר מביתו ז' ימים הוא שייך לבית ויכול לעשות שליח. ויש מקפיקים בזה.  
18 הוראת גדולי מורי ההוראה.  
19 הגרי"ש אלישיב אשרי האיש או"ח ח"ג פרק לט הלכה יא.  
20 שו"ע סימן תרע ס"ב, משנ"ב שם ס"ק ו'.  
21 רמ"א שם.  
22 אור לציון עמוד רלג, חזו"ע עמוד יח.  
23 רמ"א שם, בית יוסף סוף סימן תרעה, בא"ח וישב סכ"ד, כה"ח אות טו"ב, חזו"ע עמוד יח, אור לציון עמוד רלו.  
24 קובץ שריד ופליט בשם רבינו מימון אביו של הרמב"ם, נטעי גבריאל עמוד שיא, חזו"ע עמוד יט.  
25 שו"ע סימן תרע ס"א.  
26 שו"ע שם ס"ג.  
27 וכמו ששמע בשו"ע יו"ד סימן רמ"ג ס"ד. וכן כתב מרן החיד"א זל"ה בברכ"י (ח"מ סימן טו סק"ג) וכו"כ בספר פנים במשפט (ח"מ סי' כ"ח אות ל). ואף בדעת המג"א שטובר שאין לנו בימנו דין ת"ח מצוינו בא"ר סי' תכ סק"ב שכתב בשם הלבוש שגם בזמנינו יש דין ת"ח לענין זה ואפשר שגם המג"א לא התמיר אלא בחול המועד יעו"ש, ובפרי מגדים א"א סי' תכ כתב שבר"ח והנוכה דורשין עליו. וכן כתב במשנ"ב סי' תכ סק"ג יעו"שוכן מבואר בערוך השולחן יו"ד סי' תא ס"ד שבחול המועד ור"ה וכן בחנוכה ופורים טוב למעט בהספדים ובכיות מלבד על תלמיד חכם בפניו יעו"ש, וכן כתב בערוך השולחן

12 רמ"א סימן תרעה סעיף ג.  
13 כה"ח תרעז אות ג, חזו"ע חנוכה עמוד קמה, אורל"צ עמוד רפו.  
14 משנ"ב סימן תרעז ס"ק ד.  
15 שו"ת בית יצחק יו"ד סימן קכ, מהרש"ג סימן קז, כה"ח סימן תרעג אות יט, חזו"ע חנוכה עמוד צג-צז.  
16 הליכות שלמה עמוד רפג, אור לציון עמוד רסז, הגרי"ש אלישיב פניני חנוכה עמוד קמו-קמו, והם התירו אף בברכה, והכרעת החזו"ע שם להדליק בלא ברכה.  
17 בספר הורני חוקיק עמ' קפד הערה קנ"ה הביא דעת הגרי"ש שאם לא נעקר מביתו ז' ימים הוא שייך לבית ויכול לעשות שליח. ויש מקפיקים בזה.  
18 הוראת גדולי מורי ההוראה.  
19 הגרי"ש אלישיב אשרי האיש או"ח ח"ג פרק לט הלכה יא.  
20 שו"ע סימן תרע ס"ב, משנ"ב שם ס"ק ו'.  
21 רמ"א שם.  
22 אור לציון עמוד רלג, חזו"ע עמוד יח.  
23 רמ"א שם, בית יוסף סוף סימן תרעה, בא"ח וישב סכ"ד, כה"ח אות טו"ב, חזו"ע עמוד יח, אור לציון עמוד רלו.  
24 קובץ שריד ופליט בשם רבינו מימון אביו של הרמב"ם, נטעי גבריאל עמוד שיא, חזו"ע עמוד יט.  
25 שו"ע סימן תרע ס"א.  
26 שו"ע שם ס"ג.  
27 וכמו ששמע בשו"ע יו"ד סימן רמ"ג ס"ד. וכן כתב מרן החיד"א זל"ה בברכ"י (ח"מ סימן טו סק"ג) וכו"כ בספר פנים במשפט (ח"מ סי' כ"ח אות ל). ואף בדעת המג"א שטובר שאין לנו בימנו דין ת"ח מצוינו בא"ר סי' תכ סק"ב שכתב בשם הלבוש שגם בזמנינו יש דין ת"ח לענין זה ואפשר שגם המג"א לא התמיר אלא בחול המועד יעו"ש, ובפרי מגדים א"א סי' תכ כתב שבר"ח והנוכה דורשין עליו. וכן כתב במשנ"ב סי' תכ סק"ג יעו"שוכן מבואר בערוך השולחן יו"ד סי' תא ס"ד שבחול המועד ור"ה וכן בחנוכה ופורים טוב למעט בהספדים ובכיות מלבד על תלמיד חכם בפניו יעו"ש, וכן כתב בערוך השולחן